

ԹԱՏՐՈՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Հ. ՍԵԻՆԱՆԻ

XIV

Բազալայ դերասանական խմբի ներկայացումները.—Ի՞նչ խաղանք.—Տ. Ս. Չմշկեանի 35-ամեակը.—Նապոլէօն Ամատունի.—Բազալայ ապագայ խումբը.—Ճանապարհորդ դերասաններ:

Բազալայ հալ շերասանական խմբի ներկայացումները շարունակեցին մինչև ալփմ հետեալ կարգով: «Վերաքննիչ»-ից չեղող ներկայացուցիչն՝ «Շղթաներ».—«Մալրական սէր».—«Վերաքննիչ».—«Սանդո».—«Գարնոցապետ» «Շէլլեր».—«Չարլէի մօրաքուրը».—«Բանդած օջախ».—«Թագի համար».—«Բաղդադի աղբար».—«Բուր Թէրեզա».—«Թագի համար».—«Ննջարան-վագոններ քոտորոլեօրը».—«Սանդո».—«Մէլէա».—«Մարիանա».—«Թագի համար».—«Բին».—«Ոթէլլօ».—«Նրջանկութիւնը խաղալ անկիւնում».—Ուրիէլ Ակոստա.—«Պարիզի աղքատներ».—«Մարի Ստիւարտ»:

Ում արդէն մօտիկ է հալ թատրոնի դաշափարը, ուլ գնահատում է մալրենի բմը, իս չէ կարող չուրախալ տեսնելով թէ ինչպէս դաւառնեում գտնուլ ինտէլիգէնտ երիտասարդներ և գեղեցիկ սեռի ներկայացուցիչներ զանազան քարենպարակ հիմնարկութիւնների օգտին սրալիս եռանդով ներկայացումներ ևս կազմակերպում. բալց դժբաղդաբար նոցա ամեն քալլափոխը խուլթերի է հանդիպում, շատ չաճախ չարմար պիւններ չունենալով. Գրանից առաջ է գալիս հետեալ երկու անարմարութիւնը, 1. Թատերասէրները երկար ժամանակ շէս ու շէն են ընկնում մի պիւն ընտրելու համար, և ընտրելուց չեղող էլ կրկին զանազան նե.ութիւնների ևնթարկում ընտրածը ձեռք բերելու համար՝ որ շատ չաճախ անաջողութեամբ է պսակում, 2. Չգտնելով իրանց ցանկացածը նրանք ընտրում են չարմար թէ անչարմար մի տպած պիւն—որպիսիների թիւը շատ սա՜

մանափակ է—և կամ մի ձեռագիրը՝ որի բաշխը շատ տարբերութիւն չու-
նի տպած պիէսի բաշխից, ալսինքն ալք միևնույն գաւառական քաղա-
քում շատ և շատ անգամներ խաղացելով կորցրել է հետաքրքրութիւնը:
Այստեղ էլ գլխաւորաբար տուժում է հասարակութիւնը, որը սորպաւում է
լսել շարունակ «հին երգ»-ը և փոխանակ բաւականութիւն սփանալու
ձանձրանալ:

Երկու տարի առաջ գործելով մեր գաւառական փոքրիկ քաղաքնե-
րից մէկում, զարմանքով տեսաւ որ սիրողները «երկաշնքին ու լալնքին»
չափելուց լեզուս որոշել են և շերերը բաժանել խաղալու համար... Ժօրժ
Օնէի «Դարբնոցապետ» չափոնի դրաման:

—Գուցէ սխալ հասկացա՛ւ. «Դարբնոցապետ» անունով դրամալի մա-
սին է Ձեր խօսքը, հարցրի խօսակցիս:

—Այո՛, «Դարբնոցապետը», աչն որ տպած է...

—Բայց ինչպէս բաժանեցիք շերերը. ովքեր են խաղում:

—Ես Զիլիպպի շերն եմ խաղում, օր. Ն. խաղում է Կարա, պ. Ս.
Օկրաւ... և թեց ամբողջ գործող անձինքը:

—Եւ ինչպէս են գնում Ձեր կրկնութիւնները, հարցրի բոլորովին
ապշած:

—Օ՛, հիանալի. մէկ ամիս է արդէն փորձում ենք. ամենքս էլ շե-
րերնիս անգիր գիտենք:

—Գերերի անգիր գիտենալը պիէսի աջո ութեան գրաւական չէ կա-
րող լինել. օրինակի համար Կարա խաղացող օրիորդը Ձեր Վ. քաղաքից
շուրս չէ եկել—որքան ինձ չափոնի է—ուրեմն ինչպէս պիտի ներկայացնէ
ալք Պարիզի արեւտոկրատու շերը...

—Ճիշդ է, քիչ դժուար է, բայց չէ որ ձեզ ասացի թէ պիէսը տըպ-
ւած է. իսկ մենք ուրիշ պիէս չ'կարողացանք գտնել...

Գաւառական թատերասէրների վիճակը ընթերցողին աւելի կենդանի
ներկայացնելու համար էր, որ մէջ բերի շատերից աչ մի օրինակը. ես
չեմ մեղադրում նրանց անխորհուրդ քայլը. մարդիկը ուզում են մի գործ
կատարել, մտնում են մի ծանր լուծի տակ. ընտրում են տպածը...
«Դարբնապետ»ը:

Բայց հաջ թատրոնը ունի բնական հարուստ լէպէրտուար, որի մէջ
ամեն տեսակ ուժի չարմարուղ զանազան պիէսներ կան. լաւ չէր լինի
որոշած ժամանակին լեռ ստանալու պալմանով իւր պիէսներով օգ-
նութեան հասնէին գաւառացի անչահախնդիր թատերասէրներին. միևնույն
ժամանակ տէր լինէր թատրոնի գլուխ կանգնող մարմինը մի տեղ հաս-
ցնելու աչ բոլոր պիէսները, որոնք տաճեակ հազարներ են նստել հա-
սարակութեան, և թատրոնի շեկալարների թուլութեան և անհոգութեան
չնորհիւ աչօր հաջ թատրոնի գրախարանը դադարէ է, իսկ միջի մեծար-

ժէք գոյքը զանազան թափրոնական մկներ ամենալն պաշարիւնութեամբ աւարել և վրան հանգիստ նստել են: Անդարբերութիւնը, «իմ ինչիս է հարկաւոր», «ինչո՞ւ եմ վատամարդ յառնում»-ը մինչև մեր ոսկորներին ծուծն է հասած: Այս Հայաստան ինչպէս մեր ամեն հասարակական գործում — ի մասնաւորի և թափեւականում — նկատմ, փորտումն (զանգրէն) է միայն առաջացնում:

Տէր-Գաւթեանի և Ամ. Մանդինեանի լօբէլիաններից լեփու հերթը հասաւ Տ. Սաթեմիկ Չմէլեանին որի բեմ յուրս գալու օրից արդէն անցել էր 35 տարիներ. ահա աչք էին տօնում աչա տարաւ Յոսեփարի 14-ին չարգելի տիկնոջ համակրողները: Աչք տօնախմբութեան կատարող կոմիտէոր թափրոնի բոլոր տոմակները ցրել էր, վաղօրոք, աչնպէս որ թափրոնը լի էր ծալրէ ի ծալր: Չնաւելով որ չարգելի տիկնոջ քաշած է բեմից, աչնու-ամենալնիւ երբեմն մասնակցում է զլիսաւորաբար թափրոնատէրների ներկայացումներին, իսկ նրա աշխատանքը գնահատում է աւելի նրանով որ նրա բեմ յուրս եկած միջոցին հալ բեմը համարեա մի անմարդելի ասպարէզ էր հալ կնոջ համար. բաւականաչափ հոգեկան ուժ, տոկոնութիւն էր հարկաւոր շրջապատող խաւարի բամբասանքն անտես առնելու համար: 60-ական և 70-ական երկար ու ձիգ տարիներում հալ բեմի վրալ մշտապես գործող կանացի ուժը ելել է Տ. Ս. Չմէլեան.

Տ. Սաթեմիկ իւր տօնախմբութեան աւելիով արժանացաւ հասարակութեան զանազան շատակարգերի կողմից եռանդուն համակրական ցոլացելի: Ստացւեցին ուղերձներ Պետերբուրգի, Մոսկւայի և Խարկովի ուսանողութիւնների կողմից, ուղերձներ Բագւալ և Թիֆլիսի շերտասաններից, նոյնը ռուս և վրաց խմբերից, նաև պօսկներ վերոյիշեալ շերտասանական խմբերից, մի թանգագին բնծալ Մոսկւայից, բաղմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ ամէն կողմերից և ալն:

Փետրուարի 12-ին Թիֆլիսում վախճանեց չալտրի թափրոնական գործիչ Նապոլէոն Ամարունին: Հանգուցեալը նախագահն էր հալ բեմի վերածնութեան տարիները՝ 1879, 1880 և 1881 թւականներում գործող մասնաժողովի և հիմնադիրը «Թափրոնական Ակումբի» որ մեր բնածին անդարբերութեան շնորհիւ չ'արժանացաւ լուս տեսնելու: Առաջմ մենք աւելորդ ենք համարում նրա գործունէութիւնը քննութեան ենթարկել — աչք թոշնում ենք ուրիշ անգամաւ: միայն ալքանը կասենք որ մասամբ նրա ջանքերի արդիւնքն էր որ Թիֆլիսի հալ հասարակութիւնը աւելի ունեցաւ ծանօթանալու աչնպիսի տաշանդների հետ՝ որպիսին

էին Պ. Ադամեան, Մ. Մնակեան, Վերժինի Գարաքաշ, Սիրանուշ, Հրաչեայ և Ասորիկ. անուններ՝ մէկը միւսից չքեղ, մէկը միւսից փալուռ:

Բազեայ հալ շերասանական ընկերութիւնը եօթն ամիս անընդհատ իւր ներկայացումները Բազում շարունակելուց չեղող փակեց իւր գործունէութիւնը՝ 1899—1900 թադերաշրջանին նոր եռանդով սկսելու համար: Հալ բեմը իւր գոյութիւնից ի վեր (գուցէ չըհաշւելով Կ. Պոլսի «Արևելեան թատրոն»ի փառաւոր ոսկեշարը) շփար թէ ունենար մի ալիպիսի նիւթական չաջողութեան: Ակնագործի երևում էր որ ժողովուրդը սիրոյ կապւած է թատրոնի հետ եղան մի շարք ներկայացումներ ուր շատ շտրքեր կամ շփարաւ ձեռք բերին տոմսակ և կամ իսպառ զրկեցին: Իսկ բնէֆիսներին բոլոր տեղերի գիները թանգացրած լինելով շարձեալ շփարաւ էր տոմսակ ձեռք բերում: Միննոն ժամանակ պէտք է սպասել որ երկու տարեալ փորձառութիւնից չեղող թատրոնի շեկավարները բաւականաչափ փորձառութիւն ձեռք բերին թէ խումբը և թէ ընկերութեանը կանոնաւոր կազմակերպելու ու ներքին, վարչական խնդիրներում ալիպիսի մի ուղղութիւն մտցնելու՝ որ որքան հնար է նազ ըարդութիւններ լինի ալիպիսի մի ընդունելու՝ որի անունն է «Գերասանական խումբ»: Միննոն ժամանակ աւելորդ չենք համարում մի քանի կէտերի վրայ թատրոնի վարչիներին ուշադրութիւնը դարձնելու:

1. Որոշ իրաւունքներ տալ ընկերութեան:

2. Գերասանական խմբի անդամներից հաստատել «ընկերական շատարան» և ամէն մի բարդ խնդիր նրան լանձնել, որի վճիռը ընդունելի պիտի լինի խմբի ամէն մի անդամին:

3. Մեր «Մուտքի» էջերում շատ լաճախ կրկնած խնդիրը գոնէ ալ անգամ ինկատի առնել, ալն է թարգմանական պիէսների անմարտելի լեզուն հարթել, կոկել և մի օրինակութեան վերածել և ալի գործը չըլանձնել պատահական անձնաւորութիւնների:

Տ. Տ. Սիրանուշ, Զարէլ և Քալանթարեան, պ.պ. Արաքսեան, Պետրոսեան, վրոյր, Աշախան ընկերակցութեամբ զնալու են Ալէքսանդրապոլ և Կարս ներկայացումներ տալու, իսկ Տ. փառանձեմ օր. օր. վարդիթեր, Մարի, պ.պ. Ալիխանեան, Սեփանեան, Օհանեան, Մէլիք-Յովսէփեան գնում են ներկայացումներ տալու շէպի Երևան: Յանկաւում ենք չաջողութիւն: